

Rola rodziny w życiu dziecka

3 września 2026

Przedmiotem tej pracy jest zachwianie porządku życia rodzinnego, występująca w określonej sytuacji społecznej. Powoduje ona niekorzystne społeczne konsekwencje, przejawiające się zwłaszcza w negatywnych zachowaniach dzieci i młodzieży z patologicznych środowisk rodzinnych¹⁶.

Wiemy, iż rodzina jest jedną z podstawowych grup społecznych wpływających w największej mierze na ukształtowanie osobowości jednostki i jej zachowaniu w określonych warunkach społecznych. Istnienie rodziny związane jest bardzo wyraźnie z istnieniem społeczeństwa, a więc niezależnie od ustroju społecznego, rodzina jest komórką zaspakajającą podstawowe potrzeby swych członków¹⁷. Rodzina wychowując dzieci ma przygotować je do uczestnictwa w życiu społecznym, ale również przekazać dziecku i pomagać w pierwszych ważnych momentach w życiu np. szkole¹⁸.

Z chwilą rozpoczęcia nauki w szkole dziecko wkracza w nowy świat zadań oraz układ stosunków społecznych odmiennych od tych, które istniały w rodzinie dziecko wkracza wówczas w mury szkolne z całym bagażem dotychczasowych doświadczeń, nawyków i umiejętności, a jednocześnie ze wszystkimi odchyleniami od normy rozwojowej i deformacjami postaw społecznych, które wyniosło z okresu przedszkolnego i które od pierwszych chwil zaczynają ważyć zarówno na jego postępach w nauce jak i na zachowaniu się na terenie szkoły.

Rozpoczęcie nauki w szkole oznacza dla dziecka częściowe oddzielenie się od środowiska rodzinnego i separację od najbliższych osób z którymi dziecko przebywało. Sposób w jaki dziecko znosi taką separację zależy w dużej mierze od: wieku życia, poziomu ogólnego rozwoju, przede wszystkim rozwoju emocjonalno – uczuciowego, dotychczasowego systemu wychowawczego i rodzaju więzi jaka została wytworzona między dzieckiem a rodzicami.

Powodzenia i niepowodzenia szkolne można najogólniej podzielić na dydaktyczne i wychowawcze, aczkolwiek najczęściej występują one łącznie¹⁹. Niedostateczna ocena jest najbardziej drastyczną oznaką i skutkiem niepowodzeń dydaktycznych, które stopniowo narastały i ujawniały się najpierw w niepozornych trudnościach ucznia w nauce. Pierwszymi ich symptomami są zwykle niewielkie jeszcze, ale narastające luki w wiadomościach, kłopoty w wykonywaniu zadań i za mała sprawność działania. Ujawniają się one zwykle wcześniej, w klasach początkowych, a ich przyczyny sięgają wieku przedszkolnego. Brak sukcesów i niepowodzenia dydaktyczne wpływają demobilizująco na dalszą naukę, mogą wywołać frustrację i pogarszać stan zdrowia, a najczęściej prowadzą również do trudności wychowawczych, dając w rezultacie zjawisko ogólnych niepowodzeń szkolnych.

W klasach początkowych trudności związane z nauką mogą się przejawiać w czytaniu (dysleksja), pisaniu (dysgrafia), mówieniu, rozumieniu tekstu, liczeniu itd., a ich źródła tkwią w różnorodnych czynnikach. Przyczynami trudności mogą więc być zaburzenia parcjalne i fragmentaryczne opóźnienia rozwojowe, ogólne opóźnienie dojrzałości szkolnej lub obniżony poziom inteligencji. Prowadzić to może do zakłócenia percepcji wzrokowej, powikłań w analizie słuchowej lub zaburzenia funkcji ruchowych. Tego rodzaju deficyty sprawiają, że dzieci popełniają dużo błędów, zapominają o pisaniu znaków diaktrycznych i interpunkcyjnych, mylą litery i wyrazy o zbliżonych kształtach, mają trudności w kształtowaniu pojęć liczbowych i rozwiązywaniu zadań matematycznych, występuje u nich niezręczność manualna, z czym wiąże się brzydkie i nierówne pismo, kleksy, plamy w zeszycie itd. Większość tych nie domagań jest natury biopsychicznej, wynika z obniżonej sprawności intelektualnej, zaburzeń w funkcjonowaniu receptorów i narządów ruchu. Mogą one być skutkami braków wrodzonych lub nabytych w wyniku przewlekłych schorzeń, wypadków i innych zdarzeń losowych. Ale przyczyny niepowodzeń mogą też być natury społecznej²⁰.

Pierwsze trudności w nauce bywają niejednokrotnie przez rodziców lekceważone. Lekceważenie to może być skutkiem ogólnie obojętnej postawy wobec dziecka, lecz może także wynikać z trudności obiektywnej oceny jego osiągnięć i możliwości.

Ogólna obojętność, brak zainteresowania sprawami szkolnymi dziecka, a więc także jego trudnościami bywają spowodowane różnymi przyczynami. Niejednokrotnie wiążą się z ciężką sytuacją rodziny, zapracowaniem rodziców lub samotnej matki, z panującym w rodzinie przekonaniem, że nauka nie jest w życiu aż tak potrzebna. Czasem są efektem zbyt wyłączonego zaabsorbowania rodziców własnymi problemami (najczęściej w związku z konfliktami uczuciowymi, rozkładem rodziny, sprawami rozwodowymi), wobec których problemy szkolne dziecka schodzą na dalszy plan. W rezultacie dziecko idzie do szkoły osamotnione, jego wysiłkom nie tylko nie towarzyszy zachęta i życzliwość, lecz nawet najbardziej elementarne zainteresowań najbliższych osób. Nieprawidłowe zachowanie rodziców na trudności i niepowodzenia szkolne są istotnym wtórnym czynnikiem patogennym zaburzającym dalszy rozwój dziecka i jego stosunek do szkoły²¹.

Trudne warunki materialne rodziny, niski poziom świadomości wychowawczej rodziców, pijaństwo, rozbiecie rodziny, niedbałość o dziecko i jego wychowanie, ujemne wpływy otoczenia itd. to czynniki odbijające swe piętno na psychice dziecka, na jego motywacji do nauki, na jego zachowaniu. Dziecko staje się wtedy zaleźnione, niezrównoważone, agresywne, przeżywa strach i uczucie zagrożenia, stresy i kompleksy. Taki stan psychiczny nie sprzyja nauce, powoduje trudności w mówieniu, czytaniu, pisanu, liczeniu, a później również w innych dziedzinach.

Wreszcie poważnym źródłem niepowodzeń szkolnych może być szkoła, z jej warunkami lokalowymi, wyposażeniem, programami szkolnymi, podręcznikami, nauczycielami, stosowanymi metodami nauczania i wychowania itd. Szczególnie ważna jest tu pozycja

nauczyciela. Trudno się dziwić, jeśli nawet przeciętnie zdolny uczeń, pozbawiony w domu podstawowej opieki i jednocześnie nie znajdujący zrozumienia w szkole, będzie napotykał coraz większe trudności w nauce i sprawiał kłopoty wychowawcze. Najczęściej przyczyny powodujące niepowodzenia szkolne mają charakter sprzężony, stanowią splót różnych uwarunkowań; ujawniając się najpierw w nauce, przerzucają się najczęściej na zachowanie lub odwrotnie – obejmując zachowanie, przenoszą się na naukę.

Dlatego sprawą niezmiernie istotną jest przeciwdziałanie niepowodzeniom szkolnym. Sprowadza się ono głównie do:

- profilaktyki,
- diagnozy pedagogicznej,
- terapii pedagogicznej.

Profilaktyka polega na zapobieganiu ewentualnym niepowodzeniom. W obecnych warunkach, kiedy przedszkole jest powszechne dla dzieci sześciolletnich, właśnie jemu przypadają poważne zadania w zakresie działań profilaktycznych. Nauczyciel bacznie obserwuje dzieci, ich rozwój intelektualny i społeczno-moralny, a w razie potrzeby szuka pomocy w poradni wychowawczo-zawodowej, śledzi przebieg rozwoju dojrzałości szkolnej i na tej podstawie ustala diagnozę, rozumianą jako opinię o stanie fizyczno-zdrowotnym, intelektualnym i społeczno-moralnym dziecka. Szczególnie wnikliwie obserwuje dzieci wzbudzające podejrzenie o jakieś braki i odnotowuje swoje uwagi w karcie obserwacyjnej. Stara się rozpoznać nie tylko objawy, ale i przyczyny tych braków. Tego rodzaju rozpoznanie staje się podstawą do stosowania odpowiednich zabiegów, zmierzających do usunięcia lub ograniczenia przyczyn i skutków zauważonych braków. W zależności od postawionej diagnozy nauczyciel podejmuje określone działania terapeutyczne, nakłaniając do współpracy rodziców. Stosuje więc zabiegi stymulacyjno-kompensacyjne i korektywne.

Nauczyciel przyjmujący dziecko z przedszkola do klasy

pierwszej zapoznaje się z diagnozą, w której powinien być wyraźnie określony stan rozwoju dziecka, ewentualne środki terapeutyczne stosowane w przedszkolu, skutki tych zabiegów oraz propozycje dotyczące postępowania terapeutycznego, które powinna kontynuować szkoła. Nauczyciel nie może jednak zapominać o stymulowaniu rozwoju całego zespołu, w tym także uczniów najzdolniejszych. Dlatego powinien wprowadzać takie formy i metody pracy, które służyłyby zapobieganiu ewentualnym trudnościom w nauce, ich ujawnianiu i przezwyciężaniu, a jednocześnie stymulowaniu rozwoju wszystkich uczniów. Celowe jest więc prowadzenie indywidualnej i zespołowej pracy, korektywno-wyrównawczej, realizowanie dodatkowych godzin pracy z uczniami mającymi trudności z opanowaniem określonych przedmiotów lub partii materiału, prowadzenie nauczania zróżnicowanego w zakresie niektórych przedmiotów lub tylko pewnych tematów, przydzielanie dodatkowych zadań uczniom wybitnie zdolnym i angażowanie ich do pracy w kołach zainteresowań, racjonalne obciążanie przemyślaną i ewentualnie różnicowaną pracą domową.

Zapobieganiu niepowodzeniom, ich likwidowaniu i podnoszeniu efektywności pracy szkolnej dobrze służą różnorodne koncepcje unowocześnienia procesu dydaktycznego przez:

- problemowe konstruowanie jego toku w zastosowaniu do pracy indywidualnej, zespołowej i zbiorowej,
- aktywizowanie uczniów metodami pobudzającymi ich do działania i przeżywania treści kształcenia,
- stosowanie technicznych środków dydaktycznych,
- najbardziej właściwy i atrakcyjny dobór metod pracy pedagogicznej, adekwatny do celów, zadań dydaktycznych, przedmiotów nauczania, wieku uczniów i możliwości materialnych szkoły,
- rozbudzanie silnych i trwałych motywów uczenia się,
- właściwą organizację pracy domowej, pracy pozalekcyjnej i działalności organizacji uczniowskich, wspomagających pracę lekcyjną²².

Niepowodzenia w nauce przede wszystkim wiążą się z sytuacją rodzinną. W tej rodzinie, w której panuje miłość, dziecko daje sobie radę z nowymi problemami, jakie otwiera przed nim „nowy świat”, którym jest szkoła. Natomiast w rodzinie, w której panuje bezład, dziecko trudniej znosi narastające trudności. Dlatego powinniśmy pomagać dzieciom w ich ważnych momentach. W wychowaniu nie wolno dążyć do podciągania wszystkich do jednego poziomu. Raczej należy dążyć do tego, aby zapewnić każdej jednostce tak daleko posunięty rozwój jej sił, do jakiego ona jest zdolna i tak szeroki zakres wykształcenia, jaki może zdobyć.

Przypisy

1. S. Ossowski, *Więź społeczna a dziedzictwo krwi*, Dzieła, T.II, Warszawa 1966, s.53 [↵](#)
2. J. Piotrowski, *Praca zawodowa kobiety*, Warszawa 1963, s.171 [↵](#)
3. A. Kłoskowska, *Socjologiczne aspekty prawnej ochrony rodziny*, 1968, nr 2. [↵](#)
4. H. Spionek, *Zaburzenia rozwoju uczniów a niepowodzenia szkolne*, Warszawa 1981, PWN, s.63. [↵](#)
5. M. Szczodrak, *Elementy pedagogiki*, Warszawa 1988, s.170. [↵](#)
6. J. Konopnicki, „Niedostosowanie społeczne” s.119 – 120 [↵](#)
7. M. Szczodrak, *Elementy pedagogiki*, Warszawa 1988, s. 170 – 173 [↵](#)

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis [pisanie prac z pedagogiki](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac.